

INGLIZ TILIDAGI PEDAGOGIK TERMINLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Djaborov Dilrux Zufarovich
Sirdaryo viloyati Oqoltin tumani
9-maktab O'quv ishlar bo'yicha Direktor o'rinbosari

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Джабаров Дилрух Зуфарович
Ак-алтынский район Сырдарьинской области
Заместитель директора по учебной работе школы № 9

LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF PEDAGOGICAL TERMS IN ENGLISH

Djaborov Dilrux Zufarovich
Deputy director for educational work of School
No. 9 of Oqoltin District of Syrdarya region

Annotatsiya: *Pedagogik terminologiya ta'lim tizimining barcha jabhalarida faol ishlatiladi desak, xatolashmagan bo'lamiz. Lingvistik terminologiyaning turli jihatlari bo'yicha juda ko'p ishlar qilingan, ammo shu bilan birga tilshunoslikda pedagogika bilan bog'liq atamalar materiali kamdan-kam uchraydi.*

Kalit so'zlar: *pedagogika, ingliz, o'zbek tili, ta'lim, pedagogik atamadagi pragmatik xususiyat tilshunoslik, "pedagogik til" aloqa, nomlash funksiyasi, aloqa funksiyasi.*

Аннотация: *Не будем ошибаться, если скажем, что педагогическая терминология активно используется во всех аспектах системы образования. Много сделано по различным аспектам лингвистической терминологии, но в то же время материал терминов, относящихся к педагогике, в лингвистике встречается редко.*

Ключевые слова: *педагогика, английский, узбекский язык, образование, прагматическая характеристика в педагогическом термине Лингвистика, "педагогический язык" коммуникация, именная функция, коммуникативная функция.*

Annotation: *we will not be mistaken if we say that pedagogical terminology is actively used in all aspects of the educational system. Much work has been done on various aspects of linguistic terminology, but at the same time the material of terms related to pedagogy is rare in linguistics.*

Key words: *pedagogy, English, Uzbek, education, pragmatic feature in the pedagogical term linguistics, "pedagogical language" communication, naming function, communication function.*

yulduzamidullayevna098@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2850-3071>

KIRISH

Bugun mamlakatimizda ta'lim tizimini yangi bosqichga ko'tarish, ilg'or xalqaro andozalar asosida pedagoglar tayyorlash sifatini oshirish, oliy pedagogik ta'lim muassasalariga qamrab olish darajasini oshirish borasida bir qancha ijobiy o'zgarishlar ro'y berganiga guvoh bo'lmoqdamiz. Xususan, professor-o'qituvchilar tayyorlashga ixtisoslashgan qator oliy ta'lim muassasalari faoliyati yo'lga qo'yildi. Yangi O'zbekistonda chet tillarni o'qitish tizimini har tomonlama isloh qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu munosabat bilan sohani rivojlantirish uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qiladigan bir qator qonunlar va nizomlar qabul qilindi. Xususan, 2022-yil 19-yanvar kuni mamlakatimizda chet tillarini o'qitishni ommalashtirishni yangi bosqichga olib chiqish va sohani rivojlantirish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etish, o'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama tarbiyalash, buning uchun barcha shart-sharoitlarni yaratish, ta'lim-tarbiya olish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Chet tillarni o'rganishni takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori ham sohani rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

ADABYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Lev Vladimirovich Sherba birinchi marta 1940-yilda tilshunoslikdagi qiyosiy yondashuv haqida gapirdi. Tadqiqotchi ta'kidlaganidek, ularni faqat o'xshashliklar va farqlarni taqqoslash va tillarni qarama-qarshi qilish orqali tushunish mumkin. O'quv jarayonida o'qituvchilar tillarning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun o'zaro tilshunoslikka xos usul va usullardan foydalanadilar. Pedagogik terminologiya pedagogik muloqotning dolzarb vositalaridan biri bo'lib, pedagogik tilning rivojlanishiga ta'sir qiladi. Ta'lim sohasi bilan bog'liq atamaning shakllanishi va yaratilishi ushbu sohaning qarashlari, maqsadli tadqiqotlar asosida ifodalanadi. Terminologik ma'lumotlar tillar uchun muhimdir. 1. Pedagogik terminologiya ushbu sohada atamalarni egallash jarayoni ma'lum vaqt davomida o'rganilgan. Hozirgi vaqtda ingliz va o'zbek pedagogik terminologiyasida yangi atamalarning paydo bo'lishi sezilarli darajada oshdi. Pedagogik til

leksikasida yangi pedagogik atamalarning paydo bo'lishi jarayoni tobora ortib bormoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Biz ingliz tilidagi ta'lim sohasiga oid qo'shma atamalarning tarkibiy-semantik tarkibini quyidagicha tasniflashni o'rinli deb hisobladik:

1. Motivatsiyalangan murakkab atamalar. Ta'lim sohasiga oid bunday qo'shma atamalarning ma'nosini ularning tarkibidagi aniqlovchi komponentlarning ma'nosidan tushunish mumkin. Masalan: sinfdoshi, guruhdoshi. Ta'lim sohasiga oid motivatsiyasiz aralash atamalar. Bunday atamalarni ularning tarkibiy qismlarining ma'nosidan aniqlash mumkin emas, chunki biz ular o'rtasida semantik aloqani ko'rmayapmiz, ularning ma'nosini faqat kontekst orqali tushunish mumkin. Masalan: o'z-o'zini anglash, pedagogik faoliyatni, o'z-o'zini tahlil qilish, o'z-o'zini o'rganish. Bunday ta'lim atamalari asoslanmagan va ularning ma'nosini ularning tarkibiy qismlaridan aniqlab bo'lmaydi.

Ingliz tilida juda ko'p oddiy ta'lim atamalari mavjud. Biz bilamizki, oddiy atamalar bir komponentdan iborat bo'lib, ularda hech qanday qo'shimchani olmaydigan atamalar mavjud: O'zbek tilida ta'lim sohasiga oid terminologik birikmalar tuzilish jihatiga ko'ra tasniflanganda quyidagi turlarga bo'linadi:

- 1) ta'lim sohasiga oid oddiy atamalar;
- 2) ta'lim sohasiga oid sun'iy atamalar;
- 3) ta'lim sohasiga oid qo'shma atamalar;
- 4) ta'lim sohasiga oid juft atamalar;
- 5) ta'lim sohasiga oid murakkab qo'shma atamalar.

1. Ta'lim sohasiga oid oddiy atamalar: ochiq, kitob, jurnal, hujjat, qalam, doska, baho;

2. Ta'lim sohasiga oid sun'iy atamalar: o'qituvchi, navbatchi, xonadosh, sinfdoshi, o'qitish, rag'batlantirish, munozara, trening, baholash, professionallik;

3. Ta'lim sohasiga oid qo'shma atamalar: cho'tka, oraliq nazorat, psixodiagnostika, qayta o'zlashtirish, Pedotsentrizm, tyflo-ta'lim, oligofrenot-ta'lim;

4. Ta'lim sohasi uchun juft atamalar: o'z-o'zini anglash, o'zini o'zi baholash, axloqiy tarbiya, pedagogik faoliyat, intellektual ta'lim, uzluksiz ta'lim;

5. Ta'lim sohasiga oid murakkab murakkab atamalar: davlat ta'lim standarti, o'qituvchining didaktik tizimi, ta'lim nazariyasi, ta'lim faoliyatini tashkil etish va amalga oshirish usullari, ijtimoiy va madaniy ta'lim tamoyillari, ta'lim muassasasining ta'lim tizimi, bolaning shaxsga bo'lgan hurmati, unga qo'yiladigan oqilona talablar;

Ingliz va o'zbek tillarida ta'lim sohasiga oid birliklar turli yo'llar bilan shakllantirilishi mumkin: 1) qo'shimchalar va affiksatsiya; 2) prefiksatsiya; 3) parasintetik; 4) pintaktika va qisqartmalar.

O.Axmedov tildagi affiks va qo'shimchalar haqida quyidagicha fikr bildirgan: "...so'zlar affikslar orqali hosil bo'ladi, grammatik shakllar qo'shimchalar orqali yaratiladi".

Qo'shimchalar usuli asosan, atamaning asosini o'zak va shakllantiruvchi qo'shimchalar hosil qiladi.

Terminlarning kelib chiqishini aniqlashga qiziqish, birinchi navbatda, ularning affiksial tarkibini ko'rib chiqish edi. Ko'p hollarda, ular yunon, lotin, fransuz va boshqa Yevropa tillaridan olinganligini ko'rishimiz mumkin. Asosan, ingliz tilida quyidagilar: -er (ishchi, o'quvchi, o'qituvchi, yozuvchi, o'quvchi), -ichida (yozish, o'qish, gapirish), -dom (donolik), -kema (masterlik), Ta'lim jihatidan sifatdosh qo'shimchalarini ham topishimiz mumkin: -ish (ingliz, ispan).

Ta'lim sohasiga oid atamalarni shakllantirishda lotin, fransuz, yunon va boshqa tillardan olingan qo'shimchalarni ham topishimiz

mumkin. Quyida so'z guruhlari bilan ajratilgan lotin qo'shimchalariga misollar keltirilgan. Shunday qilib, biz ot yasovchi qo'shimchalarga quyidagilarni qo'shishimiz mumkin: -ion (fikir), -yosh (til) va sifat yasovchi qo'shimchalarga: -qodir (tushunarli), -yedi (aniq), -lor (yo'q), -yoki (asosiy), -al (samimiy), -tive (ona).

Hozirgi kunda -lash qo'shimchasi o'zbek tilida ta'lim sohasiga oid atamalarni shakllantirishda faol ishtirok etmoqda. Ularning muhim jihati shundaki, ular tizimga mahalliy atamalar kabi kiritilgan.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, ingliz va o'zbek tillarida ta'lim sohasiga oid atamalarni qiyosiy tahlil qilish bugungi tilshunoslikning dolzarb vazifalaridan biridir. Bu, birinchi navbatda, ta'lim sohasida o'zaro tajriba almashish, yutuqlar bilan bo'lishish va ilg'or tajribalar bilan tanishishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tokhliev B., Shamsieva M., Ziyodova T. Methods of transformation of the Uzbek language. Tutorial. TSPU. 2019.
2. Larsen-Freeman, D. Chaos / complexity science and second language acquisition. Applied Linguistics, 18 (2), 139-157. 2020
3. Potapov L.P. Materials on the semantic-kinship system among the Uzbeks kungrad //zh. "Scientific Thought". -Tashkent, 2020.
4. Alijonovich, A. R. Easy Ways to Learn English Language. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 98-100. 2021.

